

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**

253

Серія «Педагогіка, психологія, філософія»

Київ – 2016

ISSN (online) 2413-5321

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» / Редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред) та ін. – К.: Міленіум, 2016. – Вип. 253. – 397 с.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради НУБіП України, протокол № 1 від 26 серпня 2016 р.

У збірнику вміщено статті науковців, викладачів, докторантів і аспірантів з актуальних питань педагогіки та психології.

Collection of scientific papers contains articles of scholars, professors, doctoral students and post-graduates on actual problems of pedagogy and psychology.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Ніколаєнко С. М., д-р пед. наук, проф. (відп. редактор); **Ібатуллін І. І.**, акад. НААН України, д-р с.-г. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Амеліна С. М.**, д-р пед. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Кирилюк В. І.**, канд. с.-г. наук, пр. наук. співроб. (відп. секретар); **Сопівник І. В.**, д-р пед. наук, доц. (заст. відп. секретаря); **Валат В.**, д-р пед. наук, проф. (за згодою); **Валітова І. Є.**, канд. псих. наук, доц. (за згодою); **Восінський Ц.**, д-р гум. наук, професор (за згодою); **Вус В. І.**, канд. псих. наук; **Гошовський Я. О.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Денисюк Л. М.**, канд. псих. наук; **Журавська Н. С.**, д-р пед. наук, проф.; **Зайченко І. В.**, д-р пед. наук, проф.; **Карпуніна А. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Кокун О. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Костриця Н. М.**, д-р пед. наук, проф.; **Лузан П. Г.**, д-р пед. наук, проф.; **Мартинюк І. А.**, канд. псих. наук; **Михайліченко М. В.**, кан. пед. наук, доц.; **Пригодій М. А.**, д-р пед. наук, проф.; **Романюк І. М.**, канд. пед. наук, доц.; **Рум'янцева І. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Сергієнкова О. П.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Собчик В.**, д-р с.-г. наук, проф. (за згодою); **Сопівник Р. В.**, д-р пед. наук, доц.; **Тверезовська Н. Т.**, д-р пед. наук, проф.; **Теслюк В. М.**, канд. псих. наук, доц.; **Храска М.**, д-р тех. наук, проф. (за згодою); **Шинкарук В. Д.**, д-р філол. наук, проф.; **Шмаргун В. М.**, д-р псих. наук, проф.

Наукові рецензенти:

Шевченко Г. П., д-р пед. наук, член-кор. НАПН України (Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля)

Данилюк І. В., д-р псих. наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Збірник наукових праць «Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» включено до переліку наукових фахових видань з педагогічних наук (Наказ МОН України від 12.05.2015 № 528).

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» зареєстрований в таких міжнародних інформаційних та наукометричних базах: PИHЦ; Academic Resource Index; ResearchBib; BASE; Polska Bibliografia Naukowa; Google Scholar; Jifactor, Ulrichsweb

Адреса редколегії: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навч. корпус. № 15, ауд. 207, тел.: (044) 527-80-73

Засновник

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 17091 – 5861Р від 28.09.2010 р.

Статті подано в авторській редакції. Автори статей відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей. Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2016

ЗМІСТ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ С.М.Амеліна, Р.О.Тарасенко	11
РОЗПОДІЛ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ ЗА ХАРАКТЕРОМ ТА МІСЦЕМ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ І.М. Буцик	16
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАЦІ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ К. О. Власенко	21
ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИЙ СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ» СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ О.М. Гончарук	25
МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО СТИЛЮ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЦІ О.П. Давидова	29
ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ В СЕРЕДНЮ ЛАНКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І.А. Дячук, П.Г. Лузан	37
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ : ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ Н.С. Журавська	44
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ДО АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧІЙ СФЕРІ А.Г.Захаріна	51
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ МАГІСТРАМИ-ПСИХОЛОГАМИ О.П. Зеленська	55
ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ Л. В. Каніboloцька	59
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ Л. В. Канішевська	63
ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ С.Г. Качмарчик	67
«ДІМ»-«ПОЛЕ»-«ХРАМ» ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ Н.Д. Ковальчук	73
ПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ В ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЦІ Т. І. Ковальчук, О. О. Середюк	78
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ К.В. Козубенко	84
РОЗВИВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ РУЧНОЇ ОБРОБКИ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ Н.В. Котелянець	91

УДК141.32 (477):008

«ДІМ»-«ПОЛЕ»-«ХРАМ» ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Н.Д.Ковальчук, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії *Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ)*

E-mail: n.kovalchuk@kubq.edu.ua

Анотація. *Мета роботи: Є концептуалізація нового бачення сутності української культури. Методологія дослідження полягає в застосуванні методу архетипів, тобто символічних інваріантів культурного розвитку та концептів «дім-поле-храм» до аналізу української культури. Наукова новизна статті полягає у створенні авторської моделі дослідження української ментальності, в якій концепт храму символізує українські святині, концепт дому виступає як антропологічне буття з його моральними чеснотами, а концепт «поле» реалізується в контексті архетипу землі. Висновки. Показано, що концепт «Поля» пов'язаний передусім з архетипом землі, який мав окрему репрезентацію в різних соціо-культурних умовах розвитку України. Концепт «Дім» має широкий спектр архетипічних уявлень в українському менталітеті, але найважливішим серед них був архетип свободи. Символіка концепту «Храм» найбільш рельєфно відбивається в архетипі софійності та архетипі слова.*

Ключові слова: *архетип землі, архетип софійності, архетип слова, екзистенціали національного буття, концепт «Дім», концепт «Поле», концепт «Храм».*

Актуальність (Introduction). Проблематика дослідження екзистенціалів національного буття, тобто архетипів української культури, її наскрізних структур, актуальна нині і виявляє генезу персоналізму, як в українській філософії, так і в національному бутті. Істотне значення має виявлення ідейного джерела архетипічних символів українського народу, яким виступає національна культура. В певному розумінні, національна культура втілює цінісно-смысловий універсум, в якому як етнос, так і людина шукають своє місце і свої ідеали.

Протягом останніх двох століть українська культура опинилася в затінку російської культури. У результаті цього, багато культурних процесів в Україні подавалися як російське явище. Тому зараз актуальною для України (особливо для її сприйняття на Заході) є необхідність чітко диференціювати українську специфіку у світовому історико-культурному процесі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). В останні роки з'явилося багато публікацій, присвячених дослідженню української ментальності. Але в них основна увага була сконцентрована на дослідженнях української душі. Нерозробленість у світовій науці точних методів аналізу такого явища, як душа, призводило до засилля метафоричних образів і політичних засобів у вивченні української ментальності. Ми пропонуємо аналіз української ментальності засобами, що допускають фактичну перевірку емпіричними методами. Йдеться про те, що замість невиразних міркувань про романтизм, індивідуалізм, ліризм української душі (тобто, про риси вдачі, притаманні більшості інших народів: полякам, грузинам, індійцям), потрібно досліджувати емпіричними методами наскрізність тих чи інших символічних структур культури. Саме вона і дозволяє розцінювати їх як архетипи чи інваріанти культурного розвитку.

© Н. Д. Ковальчук, 2016

Мета (Purpose) даної статті полягає в тому, щоб розглянути концепти «Дім-Поле-Храм» в контексті екзистенціалів національного буття, тобто архетипів української культури. Для вирішення поставленої проблеми потрібно розв'язати наступні завдання: 1) проаналізувати як проявляється концепт «Дім» в українському національному бутті, 2) показати сутність концепту «Поле» в українській культурі, 3) розкрити концепт «Храм» крізь призму духовного життя українців.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, вивчення досвіду.

Результати (Results). Цілий спектр архетипічних уявлень породив в українському менталітеті концепт «Дому» як антропологічного буття з його моральними чеснотами. Символічно «Дім» характеризує, за виразом Т. Шевченка, місце, де для особистості (чи нації) «Своя правда, сила і воля». Тут насамперед позначається сімейна цінність, сердечне єднання, родинна захищеність.

Одним із найважливіших архетипів який дотичний в українському менталітеті до концепту «Дому» є архетип свободи, який пов'язаний, передусім, з розвитком демократії в Україні.

Демократія розвивається в Україні з того самого джерела, що й демократія європейських країн, тобто з варязьких структур варварської демократії. Але за наявності загального коріння розвиток демократії в Україні та Європі відбувається в різних соціо-політичних обставинах.

Україна розвивалася на кордоні з кочовими племенами степовиків, і демократія починає набувати рис самооборони українського соціуму. Розвиток цивілізації в Україні набирає кордонного вигляду. Тут йдеться про цивілізацію, яка знаходиться на кордоні між «розумною ойкуменою» культури і силами ворожнечого буття. Вижити у цих умовах можна було тільки на ґрунті розвитку вільної особистості.

Архетип свободи найбільш яскраво проявився в добу козаччини, зокрема в житті січового братства. Січове товариство було спілкою вільних осіб. Французький інженер Гійом де Васер Боплан, який прожив в Україні сімнадцять років, зазначав, що українці «дотепні та спритні, винахідливі і з широкою душею, не прагнуть до великого багатства, а над усе цінують волю, без якої не можуть жити» [1, с. 5].

В Україні істотного значення набуло моральне розуміння свободи. Вона виступала як честь і гідність людини. Цим пояснюється багато епізодів української історії. Наприклад, мотивування початків національно-визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького саме потребує здобуття козаками шляхетних чеснот та остання революція гідності в Україні. Навіть у гімні сучасної України проголошується:

Душу й тіло ми положим
За нашу свободу
І покажем, що ми, браття,
Козацького роду.

Принцип свободи проходить таким чином крізь увесь масив української історії від доби Київської Русі до сучасності.

Символічний образ «Поля» пов'язаний в українській культурі з архетипом землі як джерела багатства та національного єднання на власному етнічному ґрунті. Земля отримує у традиційній українській свідомості подвійне тлумачення: як оброблене селянське поле, що освячене працею та хліборобськими обрядами, і як «Дике Поле» – степовий край загрозливих навал, смертної темряви, вторгнень нехристиянських сил. Якщо виходити з концепції історії А. Тойнбі, що будується за схемою виклик – заклик, то освоєння степу було відповіддю Русі–України на виклик Універсуму. Степ з простору кочовища перетворюється на переоране поле, річки з зони перешкоди набігам – у транспортні артерії.

З поширенням феномену «поля» в українській культурі відбувається становлення етнічної свідомості. На передній план виступає не опозиція «місто – степ» (як альтерна-

тива порядку та хаосу, софійності та безодні), а зіставлення степ – “хутір”, де останній символізує трансформацію степової стихії у хутір, тобто обжитий куток особисто відвоюваної природи.

Взагалі в українській ментальності та пов'язаною з нею національною культурою спостерігається паралелізм зображення життя природи і людини, органічний зв'язок природного і соціального. Степ тут не просто географічне чи екологічне явище, а соціальний ґрунт. “Прив'язаність до рідного ґрунту для українця, — пише з цього приводу С. Грица, — має особливий сенс, бо вона асоціюється з синдромом вічного страдництва за відсутності рідної хати — своєї держави. Поняття “рідний” в українській мові має неперекладаний ідеоматичний смисл”[2, с. 20].

Що ж до архетипу природи загалом, то вона наповняється символами життя та виступає як резонатор людської душі. Для Т.Шевченка природа є щось підрядне людині, це є дзеркало людських переживань, яке дає людині можливість зрозуміти себе саму. Така відповідь природи на душевний настрій людей є домінуючою тенденцією української літератури. І у автора «Слова о полку Ігоревім», і в українських думках, і у М Гоголя, П. Куліша, М Коцюбинського та Лесі Українки природа стає дзеркалом почуття і бажань людини, її мрії та ідеалу краси.

З архетипом землі пов'язаний флористичний орнамент в українській народній творчості, а особливо в культурі українського бароко. Образ рослини в історії філософської думки в Україні, у філософських курсах Києво-Могилянської академії, зокрема, мав значення алегорії, пов'язаної із життям, смертю і воскресінням через смерть. Це знаходить своє відображення у творах Г. Кониського і Г. Сковороди.

Символіка концепту «Храм», яка символізує святині в українському менталітеті, не обмежується рамками православної церкви, бо християнство в Україні не було одноконфесійним. Історично статус святинь народу пов'язувався з архетипом софійності та архетипом слова. Київ, як столиця Русі, виступає не тільки як провідний політичний, економічний, церковний центр, а і як втілення вищої розумної ойкумени, як втілення софійності в матеріально-просторовому середовищі. Головним храмом цього міста є Софія Київська.

Митрополит Іларіон у своєму “Слові про закон і благодать” зіставляє святу Софію з храмом Єрусалима, який є центром святого міста і символом небесного Єрусалиму. Ця ідея нового Єрусалиму простежується у архітектурному рішенні собору, в основі якої лежить символічний образ Граду Божого як упорядкованого Богом космосу. В середньовічній ментальності існувало уявлення про те, що світотворення має релігійно-філософський сенс, в якому числі, як основа світобудови, має сакральний і таємничий сенс.

В архітектурному соборі святої Софії Київської ідея нового Єрусалиму безпосередньо пов'язана з дійсністю того часу. Храм святої Софії Київської, збудований у 1037 році, є святійшим паладіумом Київської Русі. Літургійна будова храму, передусім, пов'язана з фігурою Богородиці Оранти, яка розміщена посередині храму і образ якої визначає сутність всього інтер'єру. Оранта — це теургічна сила, яка має знищити видимих і невидимих ворогів міста. Оранта стає воїном заступником, бо вона, як і Мойсей, бере на себе функцію захисту свого народу. Цей образ київської Оранти народна думка пов'язує з “непорушною стіною”.

Слово в духовному житті України завжди вважалось початком вільної думки і вільної людини. З появою християнства і так званої «алфавітної молитви» Кирила слово проголошується завдяки дарам Святого Духу та

втіленням Божої Премудрості, витвором «алфавіту світу». Відповідно, людська писемність оцінюється як вторинне явище, що успадковує онтологічну премудрість. З століття, коли поширюється рух полемістів, що борються з унією та католицизмом архетип слова набуває специфічного статусу. Слово виступає як «меч духовний» (І. Вишенський, Л. Баранович та інші полемісти) і в такому значенні проходить крізь усю історію української писемності аж до Лесі Українки, яка жадала, щоб слово перетворилось на «гостру крицю».

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, аналіз поставленої проблеми, яка стосується екзистенціалів національного буття в контексті концептів «Дім-Поле-Храм» приводить до висновку, що концепт «Поля» пов'язаний передусім з архетипом землі, який мав окрему репрезентацію в різних соціо-культурних умовах розвитку України. Концепт «Дім» має широкий спектр архетипічних уявлень в українському менталітеті, але найважливішим серед них був архетип свободи. Символіка концепту «Храм» найбільш рельєфно відбивається в архетипі софійності та архетипі слова.

Список використаних джерел

1. Наливайко С.І. Сторінки історії та культури Праукраїни / С. І. Наливайко // . – Чернівці: Прут, 2003. – 251 с.
2. Грица С. Міграція фольклору /С. Грица// Фольклор українців поза межами України: Зб. наук. статей. – АН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського, Ін-т української археології. – К., 1992. – с. 20-40

References

1. Nalyvayko, S.I. (2003) Pages of history and culture of Pre-Ukraine. Chernivtsi: Prut [in Ukrainian]
2. Hrytsa, S. (1992) Folklore migration . Folklore of Ukrainians living outside of Ukraine: Institute o folklore studies and ethnography named after M. Rylskyi, Kyiv, 20-40 [in Ukrainian].

«ДОМ»-«ПОЛЕ»-«ХРАМ» КАК ЭКЗИСТЕНЦИАЛЫ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Н.Д. Ковальчук

Аннотация. *Цель работы: Есть концептуализация нового видения сущности украинской культуры. Методология исследования заключается в применении метода архетипов, то есть символических инвариантов культурного развития и концептов «дом-поле-храм» к анализу украинской культуры. Научная новизна статьи заключается в создании авторской модели исследования украинской ментальности, в которой концепт храма символизирует украинские святыни, концепт дома выступает как антропологическое бытия с его нравственными добродетелями, а концепт «поле» реализуется контексте архетипа земли. Выводы. Показано, что концепт «Поля» связан прежде всего с архетипом земли, который имел отдельную репрезентацию в различных социо-культурных условиях развития Украины. Концепт «Дом» имеет широкий спектр архетипических представлений в украинском менталитете, но важнейшим среди них был архетип свободы. Символика концепта «Храм» наиболее рельефно отражается в архетипе софийности и архетипе слова.*

Ключевые слова: архетип земли, архетип софийности, архетип слова, экзистенциалы национального бытия, концепт «Дом», концепт «Поле», концепт «Храм».

“HOUSE”-“FIELD”-“TEMPLE” AS EXISTENTIALS OF THE UKRAINIAN CULTURE

N.D.Kovalchuk

Annotation. *The main purpose of this article is a conceptualization of an essential new vision of the Ukrainian culture. Methodology of the research lies on the applying of the method of archetype. In other words applying symbolical invariants of the cultural development of concepts “House”-“Field”-“Temple” into the Ukrainian culture. Scientific novelty of the article lies on the creation of author’s model of the research of the Ukrainian mentality, in which concept of “temple” represents Ukrainian holy places, concept of “house” is an incarnation of anthropological being with moral values, concept of “field” realizes in context of the archetype of earth. Conclusions. It has been shown that the concept of “field” is linked with the archetype of earth, which had its representation in different sociocultural conditions of the development of Ukraine. The concept of “House” has different spectrum of archetypical ideas in Ukrainian mentality. But the main of them was the archetype of freedom. Symbolism of the conception of “Temple” is shown in the archetype of sophianic and the archetype of word.*

Keywords: *archetype of earth, archetype of sophianic, archetype of word, existentials of national life, conception of «House», conception of «Field», conception of «Temple».*